

12/2+3

HIEDIMI

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR OVERMAAS

HEEM

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR OVERMAAS

Uitgave : Langohr-Veltmans-Vreuschemen Komitee
Melkerijstraat 35, Halle (Brabant - België)

Postcheck : 5202.51
Telefoon : 02/56.76.54

Abonnement : 150 Fr. p.Jaar
Het gewoon nummer : 25 Fr.
Het dubbelnummer : 50 Fr.
(voor België en Nederland)

12° Jaargang
Nr. 2-3
Maart-Juni 1968

I N H O U D :

Blz.

<u>Heemkundige Verkenning in de Voerstreek</u> door Dr Jozef Weyns, Conservator Openluchtmuseum Bokrijk.	2.
<u>De Markt van Aubel (IX)</u> door J.v.V.	
<u>Uitverkoop !</u>	12.
<u>Altembroek (3)</u> door Just. Ansay.	17.
<u>Onze Overmaasgemeenten en de politieke en godsdienst- onlusten in de 2° helft der XVI° eeuw (X)</u> , door J.v.V.	
<u>Onder de Bancke van Balen (5)</u> .	21.
<u>Aktuelle demographische Probleme des ehemaligen Herzogtums Limburg.</u> F. Pauquet	25.
<u>Een merkwaardige verzameling Mineralen, Fossielen en Prehistorie.</u>	
<u>Een levenswerk van wijlen H. Engels</u>	30.
<u>De verdeling van de Beden en Belastingen</u>	
I. In het Land van Daelhem	36.
II. In het hertogdom Limburg	37.
III. Een interessante klacht	39.
<u>Gedichten :</u>	
Verrbeej. Piet Zimmer (Kelmis)	41.
De Elektriikerin. H. Heutz (Hauset)	42.
April. Em. Gennen (Burg Reuland)	43.
Uttrücke uut auwe Tiet. J. Vilvoye (Eupen)	44.
<u>Tribulations d'une jeune Parisienne à Moresnet en 18..</u>	46.
<u>Le Loup (suite).</u>	

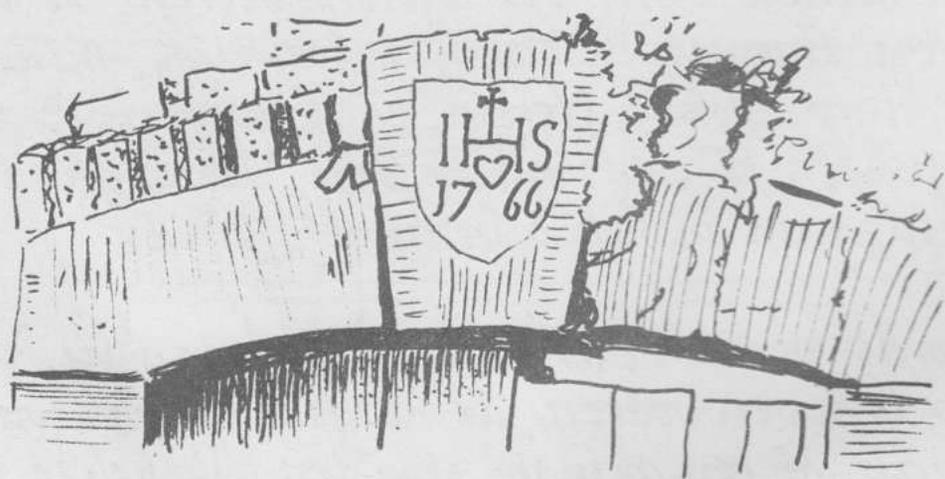
OMSLAG : Altembroek.

Heemkundige verkenning in de Voerstreek

En paar verkenningstochten met open oog door de Voerstreek — want op niets méér berusten de volgende beschouwingen — zijn voldoende voor een tweevoudig resultaat: ten eerste, dat het Voerland-schap u bijblyvend ontroert door zijn schoonheid; ten tweede, dat ge tot het besluit komt, dat het gewest heemkundig erg belangryk is.

De heemkunde bestudeert landschap en bewo-ning, bodem en volk, natuur en kultuur. Aange-zien de mens, tot omstreeks de drempel van deze eeuw, voor zijn kultuurpatroon sterk afhankelijk was van het hem omringende landschap, is het leer-ryk, eerst iets van de landschapskomponenten te leren kennen.

Wie de "Vlaamse Ardennen" in het zuiden van Oost-Vlaanderen heeft willen plaatsen, heeft zich grotelyks vergist... omdat hij blykbaar de Voerstreek nog niet had gezien! In Overmaas liggen de "Vlaamse Ardennen", zo naar de hoogte, naar de lijn der steile hellingen, naar de dichte bebossing en naar de haarspeldbochten! De Kluis- en de Pottel-berg, links en rechts van Ronse, zijn 141 en 157 m hoog. De fameuze Kemmelberg, in het

Afdekking van tuindeur,
„De Zwaan”, 's-Gravenvoeren

zuiden van West-Vlaanderen, bereikt 156 m, en hoe is hij bekend! Och arme! Het gehucht De Blank van St.-Martens.Voeren ligt hoger dan 230 m; Stroevenbos te St.-Martens.Voeren spant de kroon met 289 m en kaapt de titel weg van hoogste punt van het Vlaamse Land. En wie, in Vlaanderen, kent deze echte hoogst gelegen plekken van Nederlandstalig België!

De steile hellingen leidden tot sterke bebossing. Uit die bossen kon overvloedig en goed timmerhout worden gehaald. De weerslag daarvan zullen we vinden in de flinke vakwerkbouw van de huizen. De ondergrond is gedeeltelijk krijtachtig. Hij zuigt op die plaatsen het water op. Daarom zijn er hier droge dalen te vinden, d.i. dalen zonder stromend beekje. Het ondergronds vastgehouden water komt echter wel eens aan de oppervlakte bij wijze van een stuwende bron. Zo doet het de Voer zelf

achter het kasteel van St.-Pieters-Doeren. Te 's-Gravenvoeren stroomt de Voer, gedeeltelyk, midden door het dorp. Ook te Nerem, bij Tongeren, is zulk een dorpsbeek te zien, maar een dergelyke toes. ind is wel zeldzaam in het Vlaamse Land.

Er wordt verteld, dat in de Stashaag bij Altenbroek, 's-Gravenvoeren, de hoogste epicea's van ons land staan, of ten minste stonden. Ik heb ze nog niet gezien, maar wat mij ter zake de begroeiing byzonder heeft getroffen, dat zijn de wilde rozen, de eglantieren! De Voerstreek is voor mij o.a. de streek van de eglantieren. Welke redenrykerskamer ook weer heette "Het Eglantierken"? Die van Hoogstraten, zegt mijn vriend de specialist ter zake, prof. dr. Aug. Keersmackers, Duffel. In gans het speur- en jachtgebied van ons, toen kleine jongens, in de omgeving der zuidkempische vaderlyke boerderij groeide er een enkele eglantier. Wij kenden dat woord toen nog niet en zegden "wilde rozekens". Maar elke herfst trokken wy erop af: wy aten het ietwat bittere vlees van de helrode, wonderbare vruchtjes. En weet ge hoe wy die vruchtjes, de "rozenbottel", noemden? "Poapegillekens"! Een der onvergetelyk schone heem-eigen namen uit onze kindertijd. Ik herinner mij niet, dat ik sedert veertig jaren nog eglantieren had gezien. In het Veursbos te St.-Martens-Doeren heb ik de poapegillekens van mijn kindertijd, in een overstelpende weelde, weergevonden. Zoiets kan 'n mens ontvoeren.

Uit de rijke tijd van keizerin Maria Theresia:
bovendrempel te 's-Gravenvoeren

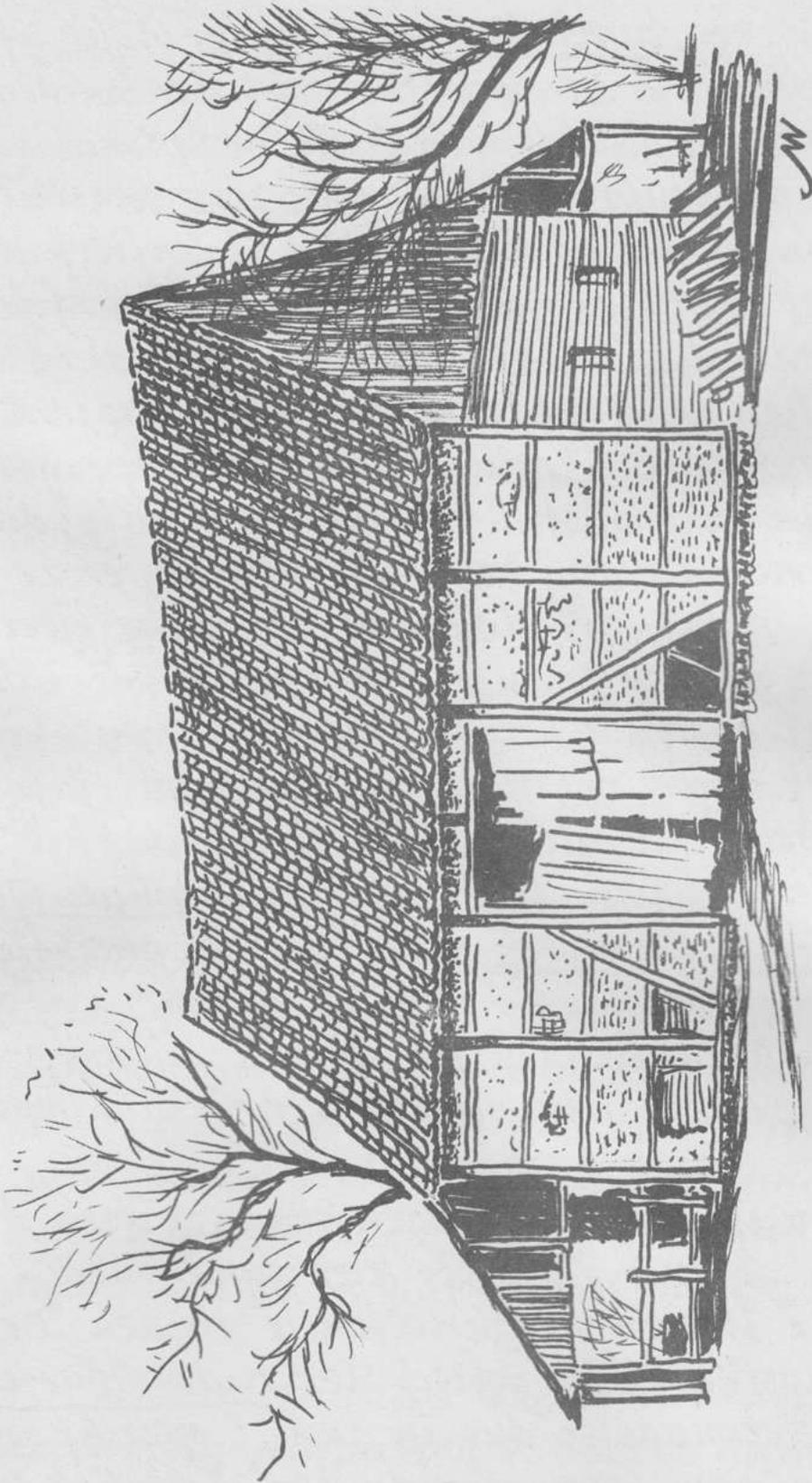
In de bodem zit op sommige plaatsen silex (vuursteen), op andere zandsteen, op weerom andere kalksteen. Ik heb daartoe de bodem niet geologisch onderzocht: ik heb naar de huizen gekeken, want die verraden immers, welke bouwmaterialen er in de eigen buurt zijn te krijgen. Dit landschap, zullen we besluiten, is vol afwisseling van niveau, van lijn, van ondergrond, van plantengroei. Kortom: het is boeiend en schoon. Op de aanloop van de heuvels liggen de weiden, soms in twee plans achter elkander (nabij St.-Martens-Voeren, komende van 's-Gravenvoeren, bijv.), wat bijzonder landschappelijk schilderachtig is. Vele boomgaarden garnieren het landschap. De namen der rivieren vormen een gedicht: hier is het Land van Voer en Veurs, van Gulp en Geul. Te 's-Gravenvoeren is er nog een "Veurken" (feitelijk het Langwater). Het Krinsdaal en de Krutsberg liggen, te St.-Martens-Voeren, naast elkander.

Op de popels langs de Veurs groeit er maretak of vogel-
lym. Hij groeit eveneens op menige appelaar der vele
weiden.

En laten we nu naar het kultuurgoed kijken!
Wat daarvan het meest in't oog valt, is de huizen-
en hoevenbouw. Ik wil, welteverstaan, het dan heb-
ben over de oude bewoning.

Er zijn nog vele sporen van vakwerk. Dat vak-
werk heeft zijn eigen stijl. Het is van kwaliteit veel
beter dan in de Kempen, ook dan in Haspengouw.
Het is stevig, d.i. van zwaar hout en het vormt
kleine tussenvakken. Een heemeigen bouwwijze
is, dat de voorgevel van vakwerk is en de drie andere
zijden van natuursteen. Zulk huis heeft het Vlaam-
se Openluchtmuseum verworven op het gehucht De
Plank, St.-Martensvoeren, in 1965. Daarover schry-
ven we nog wel eens. De drie natuurstenen zijden
van dat huis waren met silexstenen opgetrokken.
Weerom een Doerse eigenaardigheid: er is een gebied
van vuurstenen huizen. Ik heb er elders in het Vlaam-
se Land nog niet van gehoord. Er zijn ook huizen
van zandsteen en van hardsteen. Baksteen geeft
hier de indruk, van jonger gebruik te zijn.

De boerderij-afspanning "De Zwaan" (1742 -
1745) te 's-Gravenvoeren vertoont de gesloten
aaklevorm van de vierkandhoeve. Tussen St.-Mar-
tens- en St.-Pieters-Voeren, links, staat een fraaie

De kleine schuur uit de Voerstreek is éénbeukig, heeft hoge
buitenwanden en een dwars gerichte dorsvloer. Vakwerkschuur
gejaartekend "1747", te St. Martens-Doeren

boerderij, bestaande uit een woonhuis en daartegenover de schuur; het is een tweeledige boerderij. Er blijkt afwisseling te bestaan in de aanlegvormen der boerderijen. Op te merken is, dat het woonhuis, in verhouding tot bijv. de Haspengouwse vakwerkhuisen, kenschetsend hoog is. Om ons over de hoevenbouw definitief uit te spreken, moet er een grondiger onderzoek voorafgaan. We kopen gelegenheid te hebben, dat werk eenmaal te doen. Wel denken we reeds te mogen besluiten, dat de afzonderlijke schuren aansluiten bij de Haspengouwse voorbeelden in vakwerkstijl: ze zijn eenbeukig, dus smal en in verhouding hoog van buitenwand, en ze hebben de deur in het midden van de langse gevel. Het vakwerk is steviger dan in Haspengouw. Zulk schuurtje staat er nog in het dorpscentrum van 's-Gravenvoeren. Het werd onlangs omgebouwd tot een wagenstal. Beter dit nieuw gebruik, dan dat het zou moeten verdwijnen. Nog zulk fraai schuurtje met dwars gerichte dorsvloer staat aan de prachtige nieuwe weg van De Ilank naar Margraten, nog op gebied van St.-Martens-voeren. Het is gejaarte-kend "1747", doch is iets minder stevig van bouw.

Op de kruispunten der wegen staan ijzeren of houten kruisen geplant. Aan elke kerk zijn er merkwaardige oude stenen grafkruisen te vinden. De Voerstrreek behoort tot het gebied der oude stenen grafkruisen. Overmaas is dus in dubbel opzicht het gewest der kruisen. Geen wonder, derhalve, dat dr. Jaak Nyssen, St.-Martens-voeren, een kruisenspe-

cialist is geworden.

Dat gewest bezit ook betrekkelijk veel kastelen. Bv. dat van Altenbroek ('s-Gravenvoeren), Teuren, Remersdaal, st.-Pieters-voeren. Dat van St.-Pieters-voeren spant allicht de kroon, als eermalige zate van de oude kommanderij de Teutonische Orde, en omwille van de onvergelykbare forellenkwekerij in zyn waters. Die waters, en dus de viskwekerij, zyn het eerste geschenk van de Voer, die honderd meter oostwaarts, in het kasteelpark, ontspringt.

Dat de Voerdorpen klein zyn, heeft zyn charme. Zo zien ze er het gemoedelykste en het lieflykste uit. Er is in verhouding weinig nieuwbouw, wat wel zal samenhangen met het ekonomisch tenachterstaan van het gewest.

Naar ligging en historie zyn de Voerdorpen het achterland van Maastricht. Afadden de "staatslieden" (?) der jaren 1830 wyzer gehandeld, vele hendaagse moeilijkheden waren voorkomen. Taalkundig en kultureel is dit gebied een grensgewest, waar Diets en Duits en Romaans elkander hebben ontmoet en nog heden - helaas, niet op de ideale wyze! - blyven ontmoeten.

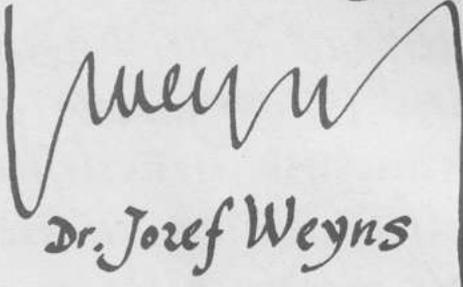
De forellen van St.-Pieters-voeren promoveerden, vanzelfsprekend, tot een gastronomische specialiteit van het Voergewest. Er is er ten minste nog een. Het is een grote, lekkere koek die plats

heet. Ik heb hem geproefd ten huize van de toegewijde vriend dr. Jaak Nyssen, mijn betrouwbare gids op mijn Voertochten. Want tot op heden heb ik nog nergens in een Voer-dorp het volgende plaatje zien hangen:

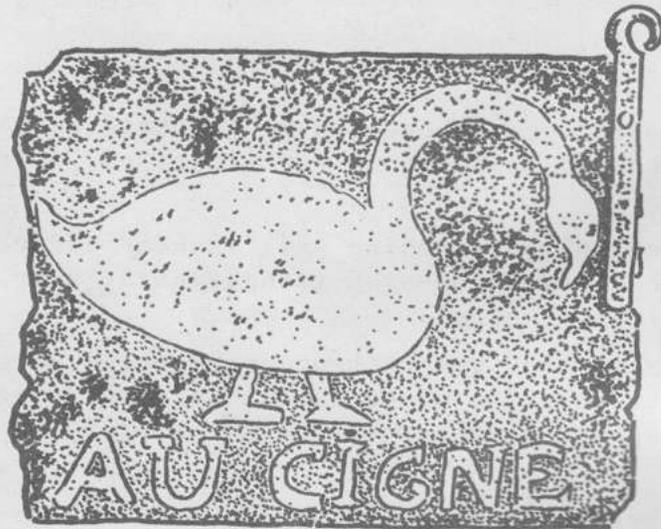
Waar ik ooit zulk plaatje zie hangen, trek ik binnen, - en kom er niet met ledige handen buiten. Ik meen, dat ik niet de enige klant zal zijn.

23. 1. 1968.

Dr. Jozef Weyns

Het uithangbord van de eermalige afspanning „De Zwaan" te 's-Gravenvoeren.

In Heem, x, 1966, 5-6, blz. 12, wordt gezegd van het uithangbord der afspanning „De Zwaan" — vernieuwd in 1742 zoals de ankers uitwijzen — : „is nu, helaas, verdwenen". Dat is juist in de betekenis van : verdwenen van de voorgevel, want de afspanning is gesloten en alleen de boerderij bleef over. In die boerderij, echter, wordt het oude, verweerde, verroeste ijzeren uithangbord nog bewaard. Althans, nog in 1964, toen ik, op 16 november, er een foto kon van maken. Naar die foto heb ik bovenstaande tekening vervaardigd.

J.W.

DE MARKT VAN AUBEL (IX)

U I T V E R K O O P

In onze vorige bijdrage hebben wij medegedeeld hoe Aubel aan zijn geldelijke verplichtingen trachtte te verhelpen, nl. door het aangaan van leningen.

Dat dit maar een halve oplossing was, is voor iedereen klaar, gezien niet enkel de geleende sommen moesten terugbetaald, maar ook nog de interesten !

De gemeente bezat, over geheel haar grondgebied verspreid, een menigte min of meer belangrijke eigendommen, kortweg "gemeynten" geheten. Zij vroeg en verkreeg van de hoger overheid toelating om deze gronden te verkopen.

De uitverkoop begon, althans volgens de door ons geraadpleegde bronnen, in 1706. Het dossier bevat nl. de "specificatie van de hoekens, straeten ende gatsen deser gemeynte vermenghens princelijck octroye daer van sijnde, vercocht ende gemeten int jaer 1707, met hunne taxen welcke sullen beginnen in maio 1714 volgens conditien in de vuytgaeve vuytgesteecken" (1).

Deze specificatie is voor ons van belang omdat ze telkens de plaatsnamen vermeldt.

Wij onderzoeken of deze plaatsnamen ten huidigen dage nog voortleven, zulks aan de hand van de reeds herhaaldelijk geciteerde studies van Dr. J. Langohr en Dr A. Boileau (2).

In de hierna volgende teksten vermelden wij telkens :

- de plaatsnaam zoals hij voorkomt in de A.E.L. archiefstukken,
- de plaatsnamen zoals geciteerd door Dr Langohr (L + blz), met eveneens de datum van de oorkonde. Waar geen datum wordt vermeld, nam Dr Langohr meestal de schrijfwijze over, voortkomende in het kadaster van Napoleon, opgesteld in 1827.
- de plaatsnamen geïdentificeerd door Boileau (B + volgnummer)

1) A.E.L. Liasse 123, farde Biens communaux 1615 - 1791.

2) Dr J.Langohr. Le N.E. de la Province de Liège et le canton d'Eupen. Brugge 1933. Blz. 547-548.

Dr. A.Boileau. Enquête dialectale sur la Toponymie germanique du N.E. de la Province de Liège. Liège 1954. Blz. 139-157.

3) Dr M.Kohnemann. Hundert Raerener Flurnamen. Jahrbuch I Eupen-Malmedy-St-Vith.

"de legge plaetsen ende gemeeynten onder dese
voirs bancke" - 1706

- 1) in de roebroecks straete - L.547 Roebroeck
B.129 i rueberech.Wall.a roûbrouck.
- 2) Simon Dael twee gatsen voor 50 gulden den voetpat gereserveert.
- 3) d'Erven vanden bruijnen morghen beseten bij den Eerw heere Pastoer
van St Merten tot neeraubel - L.548 Brunnemorgen
B. 27 a gene bröne mörege.
Geboorteplaats van kan.S.P.Ernst.

"Specificatie van de verkochte hoeckjens deeser
heerlijcheyt gemeten in 't iaer 1707"

- 4) in den roebroeks pleije - zie nota 1
- 5) op den coesembergh - L.547 Cosenberg.
B. 86 a gene kozberech.Wall.al cwezbrih.
- 6) den waeterloop affgetrocken.
- 7) eene gatse achter sijn huys.
- 8) op de hupelen in roebroeck - L.547 heupelen
B. 65 op höpele.
- 9) tot doenraedt - L.548 Domeraedt
B. 32 op dondert.Wall.a dôsart.Off.Donsart.
- 10) in den mescher - L. niet vermeld.
B.103A chemin de Messcher.
- 11) in de hooghstraet - L.548 hoogstraat
B. 68 a gen huechstrot.
- 12) in de borndelle - L.547 Borndel
B. 19 a gen boandel Wall.bwëndèl.
- 13) aen sijne huysweijde - de weide palende aan woning en stallen wordt
gewoonlijk "Huisweide" geheten.
- 14) onder sijnen coolhof - dialect "kollef", moestuin.
- 15) op tommelraede - L.548 Domeraedt
B. 31 op domeret.Wall.a domèra.Off.Dommelraedt.
- 16) de dorpstraete - L.548 dorpstraet
B. i gen dörep- de dörepstrot. Ancien nom de l'ac-
tuelle rue de la Bel (début route vers Hagelstein).
- 17) tot Neeraubel - L.548 Neer Aubel.
B.108 i ner obel. Wall.a ner-abe.
- 18) in messitert - L.629 Messitert
B.103 i mesiter.

- 19) naer birvenheijde - L.549 citeert Birven (1730) onder Clermont
B. 16 i gen Bireve. Wall.al birvène.
- 20) op t'heitgen - L. niet vernoemd.
B.58 a gen hetche. Nom encore connu mais n'a pû
être localisé avec certitude.
- 21) ter grecht - L.547 ter greet
B. 48 op ter great Wall.tier del great.
- 22) de gatse langhs sijne huysweijde. Cfr nota 13.
- 23) aen messiters heijde - cfr 18.
- 24) een plaetsken nevens sijn panhuis - panhuis = brouwerij.
- 25) langhs sijn weijde op 't Landt.
- 26) te velde - L.548 velde
B.154 ce nom n'est plus en usage, sinon à l'administration.
- 27) in de roebroeck - zie nota .
- 28) op maeshoff voor sijn huijs ten opganck den hoff van Levaes nederganck
Jan Nyssen aen dreesch over int iaer 1718 aen maete devaerte van voirs :
Nyssen ende den voetpad afgetrokken - Maeshoff - L.547 Maeshof
B.107 op mosef
(Het te koop gestelde perceel paalt aan de kant van de zonsopgang aan
de hof Levaes, van zonsnedergang aan Jan Nyssen. Van de oppervlakte
dienen de doorvaart Nyssen en het voetpad afgetrokken.
- 29) op den coesberg boven den steijncuyl - L.547 Cosenberg-steencoul
B. 86 a gene kozberech
B.142A a gen stekul. Wall.a lu stécoule.
- 30) Doenraets pleye - cfr 9
- 31) tot doenraet - cfr 9
- 32) inde borne del - L.547 Borndel
B. 19 a gen boandel. Wall.a bwendèl.
- 33) de straet affgaende naer braven heyde - wordt noch door L. noch door
B. vermeld.
- 34) op 't heydien - cfr 20
- 35) Burgem^r Simon Dael ter greedt - cfr 21
- 36) de gatse langs desselver huys.
- 37) in den mescher - cfr nota 10.

"Liste ende taxe der gem : plaetskens vercocht
den 3den Augusti 1730"

- 38) op hagelstein - L.548 Hagelstein
B. 50 op hagelste(r) Wall.al haglustène
deze agglomeratie hoort bij 3 gemeenten : Aubel, Remersdaal en St.-
Martens Voeren.

- 39) op de pesch - L. niet vermeld.
B.115 a gen pesch (beekje en aangrenzende weiden)
- 40) op scheilen (?) en cosenbergh - cfr 5
- 41) in de roebroeck - cfr nota 1
- 42) in den mescher - cfr nota 10
- 43) in messitert - cfr 18
- 44) op de cruts - L.kent Crusbeuk p.547 en crustraet p.548.
B.91 A a ge krütske. Wall. al cruskène.
- 45) uyt den Wolfswegh - wordt noch door L. noch door B. geciteerd.
- 46) ter grecht ende op Himmerich - L.547 Hemelrijk, Himmerich.
B. 60 op himerech
L.547 ter Greet
B. 48A op ter great
- 47) langster den grechter wegh - cfr nota 46.
- 48) aen den Bickelborn - L.547 Bickelborn
B. 15 a gene bikelboan
Bickelsteine : mit dem Bickel, einer Spitzhacke, abgeschlagene
Steine. Cfr Dr Kohnemann (3).
- 49) op 't heitsen - cfr 34
- 50) op 't groijtsel - konden wij niet identificeren.
- 51) op den houtnagel - onbekend, mogelijk te lezen "Koutnagel".
L.548 kaldnagel
B. 72 kaldnagel. Verdwenen plaatsnaam.
- 52) op tommelraede - zie nota 15
- 53) in de borndelle - cfr nota 32
- 54) in de prevent - L.548 Prevent 547 ruisseau de la Prévent
B.123 i gen prevent. Designe une ferme dans les ter-
rains de laquelle on trouve une source ferrugineuse:
de prevent.
- "Liste der penninghen provenierende van 't vercoop,
begonst 25 augusti 1757 tot 18 may 1759".

- 55) te velde - zie nota 26.
- 56) op den kierbergh - L.547 Kierberg
B. 79 a gene kirberech Wall.al kèlbrih.
- 57) op coesenbergh - zie nota 5
- 58) in den Rottay - B.127 chemin dont il ne reste que quelques traces.
L.629 citeert "Chemin du Hotay".
- 59) int cruyt - B.90, n'a pu être identifié.

- 60) inde heyerstraet - L.548 Heyerstraat
B. 53 a i gen hejerstrot. Verouderd.
- 61) verkensmeert (varkensmarkt) - B.155 de verekesgats.
- 62) bourendans - L.548 Bourendans
B. 28 a gene burendans. Wall. a bourendans
- 63) in den bissenwegh - kon niet geidentificeerd worden.
- 64) een cantouxken om 't huys in linie te trecken.
- 65) wegens de hegge in regte linie te stellen.
- 66) op braedenweg - L.548 citeert Breedenweg
B. 21 op ene breje wech Wall. a breweh (weg Aubel-Homburg).
- 67) aen den hooge wind - L.548 Hoogewind
B. 68 a gene huege went. Wall. Haut-Vent.
- 68) op dommelraede neffens de petreuse. L.547 pétreuse
B.116 Wall.lu pétreuse. Bijriviertje van de Berwien.
- 69) den groenen wegh - L.545
B. 49 a gene grüne wech (archaïque).
- 70) in de grootselbornsstraet in Messitert - cfr notas 18 en 50.
- 71) den weg leydende onder de heupelen naer d'onderste roebroeks. cfr.
notas 4 en 8.

"Declaratie van de afmeetinghe der vercoghte en ingenoemene
gemeynten so ende gelijk als volgt 1° 8ber 1757".

- 72) de gaetze aen de hagheijck den voetpat gecort.
B.52 Wall.èl haye. Kad.Haeg.
cfr. B.70 a genen iekerwech Wall.a l'êkèrwèh.
cfr. B.70 Akerweg (Aachener-)
- 73) op de himmericher straet. L.547 hemelrijk, himmerich
B.60 op himerech. Wall. a him'rik. Off.Himmerich.
- 74) op de Cruytzstraet L.548 Crustraat
B. 91B i gen krutstrot.
- 75) den bissenwegh - cfr nota 63.
- 76) achter sij valder van den weyde over den wegh
- 77) op grootvelt - L. niet vermeld
B.47 al grâde wêde (grande waide)
- 78) in den Bottaijsheyde - zie nota 58
- 79) in den Bouschenkunckel - kunckel = kleine waterval
cfr. B. St-P.Voeren blz. 134 Nr. 37 i gene könkel, de Könkelswech,
de -gats.
- 80) in de straet van den bergh neffens het bemptjen
(wordt vervolgd)

's-GRAVENVOEREN

A L T E M B R O E K (3)

XVI. In 1839 is Henri De Schiervel zoon van P.L.J., burgemeester van 's-Gravenvoeren.

Het tegenwoordige nederlands Limburg werd door België onder dwang, aan Nederland afgestaan. Dit bracht 's-Gravenvoeren in ernstige moeilijkheden. 's-GV. was voor de omliggende dorpen altijd een centrum geweest, waar nu de genever-stokerij, de twee brouwerijen, de vijf molens, en andere inrichtingen met teleurgang bedreigd waren. Daarenboven waren slechts twee voor Voeren bereikbare douanekantoren, en dus voor de handel bruikbare verbindingswegen met Nederland, voorzien, nl. Moelingen en De Plank. Samen met de schepenen richtte Henri De Schiervel een brief tot de Directeur der Belastingen. Henri De sch kreeg geen voldoening, maar toch iets nl. een tolkantoor, als succursaal van Moelingen, dat in de Vitschen gevestigd werd. Het was zeer bedrijvig tot 1914, verloor geleidelijk zijn bestaansredenen, en werd tenslotte opgeheven enkele jaren na de tweede wereldoorlog.

Ook nog in 1841 en 1842 maakte de burgemeester Henri De Sch. zijn beklag over de noodlottige gevolgen van de nieuwe grens. Maar 't kon niet baten. De stokerij en de brouwerijen gaven het op. De molens bleven in werking nl. de Schoppemergraanmolen tussen de Ketten en de Vitschen, de voormalige slagmolen (olieslagerij), nu in graanmolen omvormd, gelegen in de Vitschen, de dorpsmolen (boomzagerij geworden), en het Meuleke aan het uiteinde van het dorp. Nu werken nog alleen de voormalige slagmolen en de boomzagerij. Al deze molens waren of zijn schilderachtige watermolens. Haast men zich niet de wegen naar Nederland, langs meer en Noorbeek, weer open te maken, het verloren hinterland te heroveren, dan blijft Voeren een klein dorp zonder toekomst.

In 1843 ondertekent Henri De Sch. nog altijd als burgemeester.

Henri Al. J. De Schiervel had als kinderen :

1. Jacques Leonard Henri Gustave baron de Schiervel, die de bewoner werd van Altembroek en als echtgenote had mej. Vilain XIII. Zijn kinderen waren : a) Albert-Marie-Ghislain-Joseph-Zoe (1852-1881) Hij was luitenant bij de Artillerie. b) Marie-Philippine-Ghislaine-Josephine die trouwde met Arthur De Behault. c) Eugenie, Pauline, Charlotte, Ghislaine, Marie, Josephine, geboren 5 juli 1855, die op 3 juni 1874 Jean André Lejeune huwde. Het werd hem toegestaan de naam Lejeune de Schiervel te dragen. De familie Lejeune De Schiervel verblijft in de buurt van St.-Truiden.
2. Eugenie, Lambertine, geboren 1 maart 1821, echtgenote op 18 april 1844

van Charles Grandgagnage de Vaux et Borset.

3. Henri-Aubin-Adolphe, geboren 24 feb. 1826, overleden.

De De Schiervel's bewoonden het oud kasteel. Dit is georiënteerd naar het westen. Het werd gemoderniseerd en uitgebreid, door toevoeging van het lachend chalet dat tegen de hoeve aanleunt en naar Waterloo gekeerd is. Boven de ingang van het oud gebouw is op blauwe steen, een schaaap uitgebeeld. Dit herinnert aan de tijd van Napoleon. Deze sloot de grenzen voor in-voer van Engelse wol. Wol was evenwel nodig voor onze tekstielnijverheid. Napoleon zei dat wij ze zelf konden voortbrengen. Het Merinos-schaaap werd hiervoor aanbevolen. Op verschillende plaatsen ging men aan 't werk. Philibert Dubois citeert Herbeumont (bij Theux), Barse (bij Hoei)... en Altembroek deed mee. Doch na de val van Napoleon viel ook deze uitbating.

Op de arduinsteen met het schaaap staan volgende opschriften :

Leonardus De Schiervel monumentum amicitiae hic imponi jussit aedificando.
Hinc Laudem fortes sperate coloni.

Vertaling = Leonardus, De Schiervel liet hier, al bouwend dit gedenkteken der vriendschap oprichten. Heb, van nu af, vastberaden uitbaters (van schapenteelt), vertrouwen in de toekomst. Dit is een vrije vertaling. Het opschrift (Hinc laudem...) kan beschouwd worden als een (zeer onbeholpen) chronogram (= 1807).

Het andere opschrift bevestigt dat ten tijde van Napoleon (dus vóór 1815 Waterloo) Pieter-Leonard-Jozef De Schiervel eigenaar was van Altembroek en dat Leonard dit gedeelte van het kasteel te dien tijde gebouwd heeft, en zijn welstand zocht in de schapenteelt.

XVII. Jacobus Leonardus Gustavus de Schiervel, zoon van Henri, werd geboren in 1819 en overleed te Altembroek in 1898. Hij werd bijgezet in de familiegrafkelder, nabij de parochiekerk van 's-Gravenvoeren, en gebouwd in 1860. Hij trouwde op 7 jan. 1852 met Margerite-Ghislaine-Alfredine Vilain XIII die geboren was op 2 sept. 1829. Haar vader was Charles vicomte Vilain XIII, staatsminister, en oud-lid van het Nationaal Congres. Tijdens onze jeugd hoorden we steeds met verwondering die vreemde naam tijdens de zondagsmis als lid van het zondagsgebed afroepen. Jacques Leonard Henri Gustave die evenals zijn vader Henri A.J. en grootvader Pierre L.J. ridder was van het Heilig Romeins Keizerrijk, werd baron langs zijn oom P.L. Louis DeSch., gouverneur van de belgische provincie Limburg. Deze verkreeg op 31 okt. 1855 dat de titel van baron, die hij zelf op 18 juli 1842 verworven had, zou overgaan, bij ontbreken van mannelijke afstamming, op zijn neef Jacques Leonard Henri Gustave, en verder op de eerstgeborenen in mannelijke afstamming.

XVIII Arthur de Behault - de Schiervel

Deze huwde in 1878 Mejuffrouw Marie-Philipine-Ghislaine-Josephine

de Schiervel, dochter van Jacques-Leonard-Henri-Gustave baron de Schiervel d'Altembroek; zij was geboren te Brussel op 10 nov. 1853.

De Behault's waren gehuisvest te Gent. Van Altembroek maakten ze hun zomerverblijf. Ze waren dus geen voerenaars meer zoals de de Schiervels, wien de voerense gemeenschap, in 't bijzonder aan de burgemeester Henri de Schiervel, viel te danken had. Toch waren de De Behault's vriendelijke mensen; bij gebrek aan contact werd dit door de voerense bevolking niet waargenomen. De talrijke kroost welke Arthur De Behault met zijn echtgenote grootbracht en het feit dat deze familie vijf zoons als vrijwilligers aan het land gaf in de oorlog 14-18 getuigde evenwel van haar edelmoedigheid.

Het past hier een korte biografie te geven van de 12 telgen van de echtgenoten De Behault-de Schiervel.

1. De oudste zoon Charles Gustave Marie Joseph Ghislain werd geboren te Gent op 20 maart 1879.
2. Marcelle Julie Mathilde Marie Joseph Ghislaine, geboren te Gent op 18 april 1880, trad op 7 mei 1907 in het huwelijk met Etienne Gabriel Henri Ghislain baron Kervijn de Volkaersbeke. Hij was van Nazareth (Oostvlaanderen) en ging gaarne om met de voerenaars als hij te Altembroek vertoefde.
3. Cecile Eugénie Marie Josephine Ghislaine werd insgelijks te Gent geboren, en dit op 29 oktober 1881.
4. Henri François-Xavier Marie Joseph Ghislain, geboren te Gent op 17 december 1882, werd oorlogsvrijwilliger 14-18.
5. Adrien Gratien Marie Joseph Ghislain, werd op 7 februari 1884 te Gent geboren, en verwoegde het leger als oorlogsvrijwilliger 1914-18. Hij verwierf er de graad van officier. Hij trad in het huwelijk met Annette Dela Croix (geboren op 3 Aug. 1901 als dochter van de eerste minister Dela Croix, in functie kort na 14-18).
6. Gaston Philippe Eugène Marie Joseph Ghislain, werd geboren op het kasteel Gend'hof de Buggenhout op 4 aug. 1886. Was vrijwilliger in 14-18. Zijn zoon Ghislain was vrijwilliger 40-45 en kommandant vliegwezen.
7. Marie-Antoinette Emma Josephine Ghislaine, geboren te Gent op 31 jan. 1888.
8. Zoe Margerite Marie Josephine Ghislaine, geboren 14 juli 1889 op Gend'Hof Buggenhout. Ze huwde op 21 januari 1913 Werner-Willem Marie Joseph Jean Ghislain Antoine Emmanuel, baron van Oldeneel tot Oldenzeel.
9. Louise Eugénie Mariette Marie Joseph Ghislaine, geboren Gend'Hof Buggenhout 26 september 1890.
10. Albert Baudouin Marie Joseph Ghislain, geboren te Gent 13 april 1892 oorlogsvrijwilliger 14-18.
11. Philippe Edgard Victor Marie Joseph Ghislain, geboren te Gent 18 nov. 1895, oorlogsvrijwilliger 14-18.
12. Elisabeth Françoise Josephine Marie Ghislaine, geboren op Gend'Hof Buggenhout 3 juni 1896.

Zijn tegenwoordig nog in leven : Marcelle, Cecile, Marie, Zoe, Albert, Elisabeth.

Het is opmerkenswaardig en sympathiek hoe moeder Marie Joseph Ghislaine de Schiervel er aan gehouden heeft de drie voornamen Marie Joseph Ghislain aan ieder van haar 12 kinderen te geven.

XIX. Henri de Behault zoon van Arthur, heeft na 14-18 lange jaren het kasteel, als jonkman bewoond.
Na hem.

XX. was het Adriens de Behault - de la Croix, die er met zijn drie zonen, zijn zomerverblijf van maakte.
Tegenwoordig zijn het de Wwe Mev. Adrien De Schiervel, met hoofdzakelijk haar zoon Jean, gehuwd met Mej. Jacobs van Mullen, die er verblijf in houden.

Zo hebben we even kennis gemaakt met het oude en schone Altembroek... en er is nooit iemand geweest, die na een wandeling naar Altembroek, niet gezegd heeft : hier kom ik nog terug.

Justinus ANSAY.

ONZE OVERMAASGEMEENTEN EN DE POLITIEKE EN
GODSDIENSTONLUSTEN IN DE 2°HELFT VAN DE XVI° EEUW

CONFISCATIES (X)

ONDER DE BANCKE VAN BALEN (5)

(vervolg en slot)

De goeden van wijlen Wynken Cloot

van een vervallen huys met / een plaetse van XV roeden /
hiertoe gelegen tot Membacq / ende van noch een ander vervallen /
ende gebroecken huys met een / plaetse van negen roeden /...

de goeden van Dierick dombre

van het derdendeel van een vervallen / huys staende tot Eupen
opde / kerckhoff (158) ende van eene / cleyne plaetske aenden
roodenberch (159) daer wat muraille op staet (160)

de goeden van wijlen Gielis hoffman

van Herry de Waele die / welke volgende den voirn. / quoyere
voir eenen tijt van zesse jaer / innegaende inden mey XV° /
LXXXI zeecker derdendeel van / eenen huys schuere ende
stallinge / gelegen tot Stockum (161), item de helft van twee
morgen bogarts / item omtrent onderhalff bunder / ackerlants
in drije parceelen / item eenen morgen beempdts / int achterste
(161) ende de helft / van eenen beempdt geheeten den Reyne (162)
gelegen onder Eupen bij / Membacq
met noch eenen boomgaert ende / twee bempden ende diversche /
ackerlande toebehoorende Jan / clucker ende consorten beloopende /
dackerlanden int geheel ende inne / begrepen het voirs onderhalff /
bunder XVII z morgen midts / daervoir betalende voerde drije /
eerste jaeren thien ende / voir dandere drije resterende /
jaeren zeventich dalers, ende / die helft vande vruchte opde /
landen wassende, des moet / het saet halff gedaen worden / ende
de voors. huerlynck moet / het leste jaer laten den bouw /
oft messinge op dlant ende / tselve besayt laten, des moet /
hem volgen den halven cuop (? coupe ?) id est vruchte, ende
noch moet / die voirn. pachter tzijnen laste / dragen alle noote-
lijcke reparaen / vanden selven huys..... (163).

de goeden van Peeter Lul

van der helft van eenen huys / gestaen tot Membacq op den /
berch (161)

van thomas de verver tot / Membacq, die welcke ... / heeft gehouden in hueringe ... / zeecker helfft vanden hove gehoren tot den voirs / huys groot omtrent twee / morgen ...
vanden voirn Thomas... / ... heeft gehouden in hueringhe / zeecker helft van eenen beempdt gelegen lanx / de Weser inde breckit (164) groot / omtrent twee morgen.....

van eenen morgen lants op het / Steenrot (165) ende van der helft van zeven vierendeel beempdts / gelegen bij Membacq in dachterste (161) ...

de goeden van Ghyls Lul, den jongen.

van Marie wed^{we} Hamms tot / Overot, die ... in hueringe / ... / eenen beempdt gelegen tot / Eupen inden Gheeryt bij Nerot (161) groot omtrent zesse of zeven / morgen tusschen tryne luls erve / ter eenre ende tweede ende den vorstms (166) ter derde / ende den wech ter vierder / zijde, toebehoort

van eenen morgen landts gelegen / inden gheeryt onder Overot / (161) aen de goeden der wed^{we} Jan / Lul, ende van drije vierendeelen / landts gelegen aen het Steynrot (165) /

de goeden van Jan Ghyer ende Tryne zijn huysvre

van eenen beempdt opden kissel (167) boven Stockum, groot omtrent / zesse of zeven morgen aen den / wech aen tcruyd te Stockum / (168) ter twee zijden comende onder / aen Lommerich (161) benefens de armen beempdt (169), item van een / hoffken in hove gatze groot / omtrent een vierendeel, liggen / tusschen Jan Lul goet ter / eenre ende Ardt roebens hoff / ter andere zijde.....

de goeden van Ebel herman pontzen dochter van Eupen.

van thijs schell vleeshouwere / de welcke te hueren / een huys gelegen tot Eupen / toebehoort

van Peeter ernste (170), die welcke / in hueringe / eenen beempdt aenden mergel cuyle (171), groot onderhalven morgen, toebehoort

van twee morgen beempts gelegen / tot gemmerot (172), item van eenen / morgen landts gelegen inden gheerit, (161) tot gemmerot, ende van zeven / vierendeelen lants teghens Nerot (173) / over aen de goeden Merten heutman / ter eenre zijde, tsamen

van dierick broer van Eupen / dewelcke ... in hueringhe / ... eenen morgen beempdts, gelegen / op de dickelsteen (174) tusschen de goeden henrick Ingels ter / cenre ende Jans bruyers ter / nysdorp ter andere zijde ...

van heyn keyzers, die / ... / in hueringe. / eenen morgen hoffs aende Spiegel borne (175) / tusschen Jan pafft ter eenre / ende Lambrecht heyns kinderen / ter andere zijde ...

van pontzen Michiels, die ... in hueringe voer / eenen termijn van zesse jaeren / begonst tst Jansmisse ... / den helft van eenen huysse / te goesdorp (176)

de goeden des heeren van Savant ende zijnder huysvren.

vander rente van twee mudden / rocx tsjs bepandt ende beset / op die demeynen des lants van / Limborg, toebehoort hebbende / der voirs huysvr^e als naerder vercleert staet bij de voirn quoyere, want deze rendant / daeraff niet en heeft ontfangen / mits de selve rente / gebrocht wordt ter profijte / van zijne Mat bijden rentmr der selver demeynen

vander rente van tnegentich mudden evene tsjaers bepandt / ende beset op de weyde van / Mermort (177) Nerot ende honthem (178) / wesende demeynen van zijne Mat inden Lande van Lemborg / ...

de goeden van wijlen Maximiliaen Crummel ende zijn nacomelingen.

vander rente van acht ende eenen / halven gouden gulden elcke gulden / gereeckent tot XXX St. 15 oert tsjrs / erffelijck bepandt opde Calmijnen (179) / van zijn Mat inden Lande / van Lymborg, toebehoort hebbende / den voirs wijlen oft zijne erffgenaemen / ende naerder vercleert inden / voirs quoyere, want deze / rendant insgelijcx daeraff nyet / en heeft ontfangen, midts deselve / rente gebrocht wordt tot / proffijte van zijne Mat bij den / Rentmr der selver demeynen / ...

de goeden des soens van wijlen Merten heutman

vanden kintsgedeelte hem gecompeteert / hebbende in zijne ouders goeden / want dese rendant daeraff tot / nochtie eghene ptinente declarae / en heeft weten te krijgen ...

de goeden des joncsten broeders Arnolts Schuyt Rentmr van Willem Schuyt.

(deze regels werden doorstreept in het register. N.v.d.Red.).

van zijne kintsgedeelte / goeden bij zijn vadere ende / moedere achtergelaten eensdeels gelegen te crapoel (180) inden lande van Lymborg, want de voirs commissarisse oft / deze rendant daeraff tot nochtie eghene declarae offte / specificatie en heeft comen gecrijgen.

158) op de kerckhoff - L.609 : beim Kichhofe

L.608 : aen de kleyne straat genoemd de kerckhofgatz (1770)

B.355/75 a gene kirechhof.

159) aenden roodenberch - L.606 aen den Roodenberg (1770)

B.362/140 op ene (a gene) rue berch.

Off. Rotenberg.

160) muraille - dialect : Muräll (Sauerkirche) Ned. Morel. Wörterbuch der Eupenen Sprache, Tonar & Evers. Eupen 1899

De morel is een zuurachtige, donkerrode kers.

- 161) tot Stockum. Reeds meermaal ontmoet. Wij herhalen dergelijke plaatsnamen niet meer.
- 162) Reyne - L.611 auf dem Rhein
B.361/132 op ene rine Rain = Wiesenrand of Wiese am Rande eines Besitztums.
- 163) let op de gedetailleerde pachtovereenkomst.
- 164) in de breckit - waarschijnlijk onder Membach Perkiets.
L.635 Les Perkiets.
B.373/48 i gene perkits, Brackyt (1556)
- 165) op het steenrot - L.606 Op den steenberg (1770)
B.364/154 citeert steinbak, stekul, stenroth, steenart, steenrot.
- 166) vorstmeesters
- 167) op den kissel - L.608 op de kisel
B.355/76 op ene (a gene) kizel.
- 168) aen tcruyd - aen 't crütz ?
- 169) de armen beempdt - Bend dessen Einkünfte der Unterstützung der Armen diene (EGMV)
- 170) ernste - Ernst (familienaam)
- 171) aenden mergel cuyle - mogelijk L.606 leymcuyl
B.357/96 op en leimkul
- 172) tot Hemmerot - L.556 Gemmert
B.402/55 i Gemieret
- 173) Nerot - L.610 Nurot (1213), nuewerot (1390).
B.359/114 op ene nuret. Off.Neret.
- 174) op de dickelsteen - zie nota 117 (EGMV)
- 175) aende Spiegelborne - waarschijnlijk bron in Nisper (EGMV)
- 176) te goesdorp - L.610 Gosdrop, Gosterp, gospert (1770)
B.350/40 e gen gospert.
- 177) Mermort - ? In Welkenraedt treffen wij de Mermerstraat aan.
- 178) honthem - L.632 Hontem (onder Balen)
B.405/81 op hontem
- 179) op de calmijnen van zijne Mat - L.606 op den Calmijnberch (1770)
B.354/65 niet meer geïdentificeerd.
- 180) te crapoel - L.612 tzue Crapuel (1407) onder Walhorn.
B.286/79 op krapel " "
B.356/89 op ene krapel onder Eupen
Zie ook V.Gielen "Walhorn".

Firmin PAUQUET
Inspektor für Volksbildung

AKTUELE DEMOGRAPHISCHE PROBLEME DES EHEMALIGEN HERZOGTUMS LIMBURG (3)

D - Berufsgliederung nach wirtschaftlichem Standpunkte

Die Berufstätigen werden in drei Kategorien eingeteilt : Landwirtschaft, Industrie und Dienste. Diese letzte Gruppe erfasst Verkehr, Handel, öffentlichen und privaten Dienste im engeren Sinne. Die erste Zahl gibt den Prozentsatz in 1961 an, die zweite die Änderung des Prozentsatzes von 1947 bis 1961.

a) Gemeinden mit überwiegend in der Landwirtschaft Tätigen

Kanton Eupen	Obere Weser	Göhl	Gülpe
			Sippenaeken 64 (- 5)
			Remersdaal 54.2(-19)
			Homburg 48 (+ 4)
			Teuven 40.6(- 7)
			Henri-Chap. 39 (-12)
Walhorn 40.9(- 7)			

b) Gemeinden mit überwiegend in der Industrie Tätigen

Eynatten 36 (+ 2)			
Hauset 40.6(-13)	Baelen 41		
	Bilstain 44.5		
Hergenrat 48.9(- 1)		Gemmenich 49 (-2)	
Raeren 53.8	Limburg 54		
Kettenis 54.2(+11)	Goé 60	Neu-Mores. 56 (+1)	
Eupen 60.7(- 8)	Membach 61	Kelmis 63.2(- 8)	

c) Gemeinden mit überwiegend in den Diensten Tätigen

	Welkenr. 51.8(+10)		
		Montzen 49.3(+20)	
		Moresnet 46 (+13)	
Lontzen 45.6(+14)			Aubel 40.2(+ 8)

Das beigefügte in Dreieckskoordinaten gezeichnete Diagramm zeigt sehr deutlich wie sich im Laufe der Zeit eine allgemein erkennbare Verlagerung von der Landwirtschaft zu der Industrie und dann zu den Diensten abzeichnet.

Im Untersuchungsraum bilden die Landwirte noch die bedeutendste

Gruppe im Gölpetal : in absoluter Mehrheit sind sie aber nur in den beiden kleinsten Gemeinden. Ueberall ist ihr Anzahl in Rückgang, so dass in den nächsten Jahrzehnten überhaupt keine Gemeinde weder eine absolute noch eine relative Mehrzahl Landwirte aufweisen wird.

Die Tabellen zeigen weiter einen bedeutenden Unterschied zwischen Auel und die Gemeinden des eigentlichen Gölpetales : die Selbstständigen sind in Auel nicht nur Landwirte, sondern, wahrscheinlich sogar in der Mehrheit, Handeltreibende. Seit dem 17 Jh. ist Auel ja bekanntlich ein ziemlich bedeutender im Land ohne Grenzen zentral gelegener Marktflecken.

Im Kanton Eupen herrscht die Industrie vor : sogar das abseits gelegene Walhorn wird nicht mehr lange eine relativ überwiegende Mehrzahl Landwirte aufweisen. Die Zunahme der in der Industrie Beschäftigten in der Gemeinde Kettenis war schon durch den Bau der Nisperter Siedlung erklärt worden. In den anderen Gemeinden macht sich die allgemeine Verlagerung von der Industrie zu den Diensten sichtbar.

Lontzen weist den selben Charakter als das benachbarte Welkenraedt auf, wo die in den Diensten Beschäftigten sogar die absolute Mehrheit erreichen? Im Gölhtal kann wieder eine Untergruppierung stattfinden : Montzen und Moresnet einerseits, Kelmis-Neu-Moresnet und Gemmenich andererseits. In den beiden ersten Gemeinden geht der Verlagerungsprozess viel schneller voran; vielleicht spielt der Güterbahnhof Montzen hierbei eine Rolle. Eigentümlicherweise behält die grösste Gemeinde, Kelmis, den höchsten Prozentsatz der in der Industrie Tätigen, obwohl die Verlagerung zu den Diensten (+ 8 %) eingesetzt hat. Diese Tatsache ist desto eigentümlicher, da seit 1950 jede Industrie aus Kelmis verschwand; trotzdem ist diese Gemeinde noch die Arbeitergemeinde des Untersuchungsraumes geblieben ; hier zeigt sich vielleicht ein Moment der zähen Traditionsgebundenheit einer Gemeinschaft, die sonst eher durch ihren Dynamismus gekennzeichnet wird?

E - Pendler und Mangel an Arbeitsplätze

In den folgenden Tabellen werden nacheinander der Mangel an Arbeitsplätze, die absolute Zahl der Pendler, der Prozentsatz der Pendler im Verhältnis zur erwerbstätigen Bevölkerung, die Hauptanziehungszentren für die Pendler mit der Angabe Prozentsätze im Verhältnis zur Gesamtzahl Pendler. In einigen Gemeinden besteht ein Ueberschuss an Arbeitsplätze : diese Zahl wird mit eine + versehen und zwischen Klammern gesetzt.

Kanton Eupen

Eupen	(+1562)	1015	15.4 %	Verviers	31.5	Aachen	18.6
Raeren	447	566	44.5 %	Eupen	53.5	Aachen	18.5
Kettenis	- 311	480	62 %	Eupen	75.6		Verviers 11.4
Lontzen	(+ 285)	354	39.2 %	Eupen	42.4	Verviers	18.3
Hergenrath	- 169	251	55 %	Aachen	24.3	Verviers	18.3
Eynatten	- 119	165	41 %	Eupen	48	Aachen	27.3
Walhorn	- 45	165	38.5 %	Eupen	48.5	Aachen	11.5
Hauset	- 2	141	47 %	Aachen	36.2	Eupen	30.6
	(+ 754)						

Obere Weser

Welkenraedt	(-641)	862	44.6 %	Verviers	43	Eupen	22
Limburg	(-269)	818	53.2 %	Verviers	68.5	Eupen	13.4
Baelen	(-187)	372	49.6 %	Verviers	50.3	Eupen	31.7
Membach	(-257)	292	73.6 %	Eupen	61	Verviers	23.2
Bilstain	(+ 99)	229	62.8 %	Verviers	67.4	Eupen	13.5
Goé	(+306)	145	45 %	Verviers	85		
	(-949)						

Göhl

Kelmis+Neu-Moresnet	(-1229)	1414	64.5 %	Verviers	30.2	Aachen	16.6	Eupen	14.8
				Lüttich	12.1	Welk.Herb.	10		
Gemmenich	- 325	591	62 %	Verviers	27	Eupen	15	Welk-Her	14
Montzen	(+ 44)	415	45.2 %	Verviers	31.3	Eupen	17.2	Lütt.	12.2
				Welk.Herb.	11.5				
Moresnet	- 221	275	59.1 %	Verviers	26	Eupen	12.6	Welk-Her	11.9
	-1731								

Gülpe

Aubel	(-151)	270	26 %	Lüttich	32	Verviers	29
Henri-Chap.	(- 51)	159	30 %	Verviers	39	Welk.Herb	17
Homburg	(- 52)	151	30.6 %	Verviers	10		
Teuven	(- 80)	86	40.5 %	Lüttich	43		
Sippenaeken	- 22	31	22 %				
Remersdaal	- 17	25	25 %	Lüttich	40		
	-383						

Es kann zuerst festgestellt werden, dass die Anzahl der Auspendler stets den Mangel an Arbeitsplätze übertrifft. Sogar einige Gemeinden, welche Einpendler anziehen, verzeichnen viele Auspendler. Dieser Tatbestand ist mit der nach amerikanischem Muster stets grösser werdenden Mobilität der Arbeitskräfte zu erklären. Dazu trägt die Verlagerung von der Industrie zu den Diensten beträchtlich bei: bestimmte leitende Angestellte können nur in geringer Masse einen angepassten Arbeitsplatz in den kleinen Wirtschaftszentren des Untersuchungsraumes finden.

Im Untersuchungsraum selbst werden folgende Anziehungszentren wahrgenommen:

- 1) Eupen
- 2) Welkenraedt-Herbesthal
- 3) Goé-Bilstain, d.s. die Randgemeinden der Limburger Siedlung, welche aber schon zum übergeordneten Vervierser Industriegebiet gehört.

Ausserhalb des Untersuchungsraumes gelegene Anziehungszentren sind die Vervierser, Aachener und Lütticher Industriegebiete.

Um die zukünftige Bedeutung der verschiedenen Anziehungszentren einzuschätzen, ist noch zu beachten, dass das Aachener Industriegebiet erst seit einigen Jahren wieder eine Rolle mitspielt. Die 1961 schon ziemlich bedeutend gewordene Anziehungskraft desselben ist ihm auf Kosten des Vervierser Industriegebiets eingeräumt worden. Es sei nur erwähnt,

dass für die Siedlung Kelmis-Neu-Moresnet, die durch ihre Lage und den hohen Pendlerkontingent, wohl dem Aachener Einfluss am stärksten ausgesetzt ist, der Prozentsatz der Pendler nach Verviers von 58 % auf 30 % heruntersank und der Prozentsatz der Pendler nach Aachen von 0 auf 16 % stieg.

E i n i g e S c h l u s s f o l g e r u n g e n

=====

- 1° Der Untersuchungsraum bildet keine abgeschlossene Einheit in demographische Sicht
- 2° Die Gemeinden der Oberen Weser gehören eigentlich noch zum Vervierser Industriegebiet : dies wird zuerst durch ihre Lage an der Weser bzw. an deren Nebenfluss, dem Rüverbach, begründet. Die demographischen Merkmale-ungünstige Bevölkerungsentwicklung, hohe Veralterungskoeffiziente, hoher Prozentsatz der Angestellten und der in den Diensten Tätigen, Auspendler vorwiegend nach Verviers - bekräftigen diese Angliederung.
Wir möchten aber die Gemeinde Membach aus der Gruppe ausscheiden lassen, wegen der grösseren Anziehungskraft von Eupen.
Es lässt sich eine Unterteilung in dieser Gruppe vornehmen :
 - a) Limburg mit Vororten Goé, Bilstain, Baelen
 - b) Welkenraedt mit dem Lontzener Weiler Herbsthal und einigen nördlichen Weilern von Baelen. Die Gemeinde Henri-Chapelle könnte auch dieser Gruppe zugerechnet werden.
- 3° Die Lage Sowie verschiedene demographische Merkmale - hohe Veralterungskoeffiziente, Auspendler nach Verviers - lassen auch einen Teil des Kantons Eupen dem Weserindustriegebiet unterordnen.
- 4° Am stärksten werden wohl Membach und Kettenis dem Eupener Einfluss ausgesetzt : geographische Lage, hoher Veralterungskoeffizient, hoher Prozentsatz der Auspendler nach Eupen und Verviers.
- 5° Walhorn und Lontzen (ohne Herbsthal) bilden eine zweite Einflussphäre Eupens : Lage abseits der grossen Verkehrswege, hoher Prozentsatz der Landwirte. Es sei dabei vermerkt, dass die Statistik die Gleichsetzung von Lontzen (ohne Herbsthal) und Walhorn nicht hervorhebt.
- 6° Dem Eupener Einfluss spüren ferner Raeren und Eynatten ziemlich stark. In diesen beiden Gemeinden besteht eine ziemlich günstige Entwicklung der Bevölkerung; sie sind aber auch schon dem Einfluss von Aachen stark ausgesetzt. Die Ansiedlung von Industrie in Raeren und die Anlage des Hauptzollamtes an der Autobahn in Lichtenbusch-Eynatten werden gewiss einen günstigen Einfluss ausüben.
- 7° Aus der Gruppe Kanton Eupen, möchten wir Hauset und Hergenrath ausscheiden lassen : dies ist sowohl durch die stärkeren Anziehungskraft von Aachen wie durch die Lage im Göhlthal begründet. Die beiden Gemeinden wären der Gruppe "Göhlthal" anzugliedern : für Hergenrath gilt dies ohne Einschränkung, Hauset könnte auch der Untergruppe Raeren-Eynatten zugeählt werden.

8° Im Göhlthal wird die Unterteilung

a) Hauset

b) Hergenrath-Neu Moresnet-Kelmis-Gemmenich (mit Moresneter Weiler Eiksken)

c) Moresnet-Montzen

vorgeschlagen. In den beiden ersten Gruppen steigt die Anziehungskraft Aachens bei der vorwiegend in der Industrie beschäftigten Arbeitsbevölkerung.

Die letzte Gruppe ist dem steigendem Aachener Einfluss noch kaum ausgesetzt : das mag durch seine westliche Lage bedingt sein, aber sprachliche Faktoren spielen doch wahrscheinlich eine Rolle mit.

9° Im Raum Göhlthal besteht insofern ein Sonderfall, da die grössere Ortschaft Kelmis-Neu Moresnet wohl einen bedeutenden Einfluss als Marktsiedlung ausübt, aber überhaupt keine nennenswerten Arbeitsplätze anbietet. In dieser Hinsicht bildet das Göhlthal sozusagen ein Vakuum, wo alle umliegende Wirtschaftszentren sich bedienen (Weserindustrialgebiet mit Verviers, Eupen, Welkenraedt-Herbesthal, Aachen, Lüttich). Und trotzdem scheint gerade das Göhlgebiet in demographischer Sicht die beste Zukunft erhoffen zu lassen : positive Entwicklung der Bevölkerung, gesunder Altersaufbau, bedeutende Bevölkerungszahl, Bildung einer grösseren Marktsiedlung. Es ist bestimmt die Frage berechtigt, ob sich Industrielle nicht gerade an diesem Raum interessieren sollten um hier moderne Betriebe anzusiedeln.

10° Im Gülpetal besteht zwar auch eine gesunde Altersgliederung der Bevölkerung aber die anderen demographischen und geographischen Faktoren sind viel weniger günstig : Lage abseits der Verkehrswege, negative Entwicklung der Bevölkerung, unbedeutende Siedlungskerne.

Zusammenfassend möchten wir folgende Umgruppierung der Gemeinden im Untersuchungsraum vorschlagen :

I - Weserindustrialgebiet

A-Verviers mit Vororten

B-Limburg mit Vororten Bilstain und Goé 3833 + 984 + 829 = 5646 E. { 7582 E.
Baelen 1936 E.

C-Welkenraedt mit Herbesthal 5011 + ca 1500 = 6511 [7976
Henri-Chapelle 1465

D-Eupen mit Vororten Kettens und Membach 14445 + 1854 + 953 = 17.252 { 19.171 E.
Lontzen und Walhorn ca 853 + 1066 = 1.919

II - Vorardennen

A-Raeren mit Eynatten 3265 + 1076 = 4341 { 5144 E.
Hauset 803

B- Göhlthal Hergenrath-Neu Moresnet-Kelmis-Gemmenich 1157 + 5748 + 2485 = 9.390 { 13.109
Montzen-Moresnet 2499 + 1220 = 3.719

C-Gülpetal Homburg-Teuven-Remersdaal-Sippenaeken 1376 + 602 + 414 + 247 = 2639 E.

EEN MERKWAARDIGE VERZAMELING MINERALEN,
FOSSIELEN EN PREHISTORIE.

Een Levenswerk van wijlen H. Engels.

In het "In Memoriam Hubert Engels", verschenen in ons nummer 4/1967 maakten wij melding van de collectie "Mineralen, Fossielen en Prehistorie", door onze dierbare vriend Hubert Engels zg., God weet met hoeveel geduld, liefde en studie, samengebracht.

Onze belofte indachtig komen wij op deze verzameling terug.

Zij is samengesteld uit 226 genummerde en een twintigtal nog ongenummerde, doch beschreven, exemplaren :

- 1) Mineralen : Nrs 1 tot 80) Totaal 126 + 20 ongenummerde.
128 en 129) 29 eks. afkomstig uit de streek
158 tot 161) zelf.
193 tot 212)
- 2) Fossielen : Nrs 81 tot 93) Totaal 86
101 tot 157) waarvan 28 vondsten uit de streek.
211 tot 226)
- 3) Prehistorie: Nrs 162 tot 192) Totaal 31 waarvan 20 uit de streek.

Hierna geven wij de exemplaren uit de streek, met nummers en + uitvoerige beschrijving van de voorwerpen en aanduiding van de vindplaatsen.

Deze teksten werden door de h. Engels in de Franse taal gesteld en aldus door ons uit zijn notaboekje overgenomen.

Hier enkele opmerkingen betr. genoemde vindplaatsen.

Bleyberg (Plombières) = thans verlaten uitbating van de Sté Minière et Métallurgique de Penarroya (1).

Schmalgraf (gem. Lontzen) = laatste uitbating van de Stè des Mines et Fonderies de la Vieille Montagne (2).

Schimper is gelegen tussen Moresnet en Bleyberg.

Rullen (gemeente St-Pieters Voeren) (3).

Cottessen ligt tussen Gemmenich en Sippenaken (Ned. Limburg).

J.v.V.

(1) cfr. Heem 2/1959. La Mine de Plombières, door P. Xhonneux.

(2) Cfr. Heem 1/1959. Der Galmeibergbau und die Zinkmetallurgie..., door F. Pauquet.

(3) Zie l'Atelier néolithique de Rullen et découvertes faites sur le territoire de Fouron St-Pierre, door M. de Puydt.

COLLECTION MINERALOGIQUE H. ENGELS
(EXTRAIT)

- 6) GALENE COMPACTE SUR BLENDE MASSIVE : couverte de quartz garni de cubes de pyrite (Bleyberg)
- 8) BLENDE MACLEE : avec cristaux de quartz et cristaux de calcite en forme de prismes hexagonaux gangue = brèche de calcaire carbonifère (Bleyberg)
- 9) BLENDE ZONAIRE : pyrite recouverte et renfermant des cristaux galène, caractéristique au gîte de Bleyberg.
- 11) BLENDE NOIRE EN CRISTAUX MACLES avec petits cristaux de quartz - gangue = brèche de grès carbonifère (Bleyberg)
- 13) CUBES DE PYRITE et PETITS CRISTAUX DE QUARTZ sur BLENDE NOIRE BRECHE : grès carbonifère du Bleyberg (Bleyberg)
- 14) LIMONITE ($2\text{Fe}_2\text{O}_3+3\text{H}_2\text{O}$) ou hématite brune - hydroferrite - hydrosidérite - oxyde hydraté de fer naturel (Carrière de Schijmper)
- 15) AZURITE : carbonate naturel de cuivre (Bleyberg)
- 16) BLENDE BRUNE (reflet) cristallisée (Bleyberg)
- 23) MACLES DE PYRITE sur quartz laiteux translucide (Carrière de Schijmper)
- 32) BRECHE DE CALCAIRE CARBONIFERE cimentée par du quartz (gangue à Plombières). Des grands et des petits éclats de forme anguleuse sont détachés par effritement mécanique (gelée), s'accumulent en cône de décombe. S'ils se soudent sur place entre eux, ils forment une brèche et ne contiennent que des roches présentées dans la paroi effritée.
- 35) BRECHE DE QUARTZITE roche d'origine nordique amenée dans la région par les glaciers (Lontzen) ciment = sable ou chaux ?
- 42) STALACTITE = calcite oxydée par le fer (petite grotte à la carrière de Hergenrath). Voir les couches concentriques des dépôts de calcite formée lors de l'égouttement lent des eaux calcaires.
- 47) GEODES tapisée de cristaux de quartz (crassier Bleyberg)
- 48) EROSION par dissolution : calcaire avec veines de calcite en relief (Schmalgraf - Lontzen)

Note sur les pseudo-fossiles : cristallisations de sels minéraux sur les parois des fissures

L'oiseau pseudo-fossile : à la carrière de Hergenrath les eaux d'infiltration ont creusé un passage à travers une roche calcaire. Ce vide s'est rempli de sable, lapidifié dans la suite. Sous les coups du lourd marteau de Mr Léon Heyeres, pour réduire le bloc de calcaire en moellons, notre petit oiseau a vu le jour.

- 57) BLENDE CRISTALLISEE dans sa gangue de calcite (Bleyberg)
- 62) CRISTAUX DE SIDERITE sur calcite (crassier du Bleyberg)
ou SIDEROSE, carbonate naturel de fer (CO_3Fe) appelé aussi fer spathique cristallisé en rhomboïdes présentant un clivage parfait; les cristaux sont blonds ou bruns.
- 63) CALCITE translucide et cristaux de dolomite (Schmalgraf-Lontzen)
- 64) CAROTTE DE DINANDIEN extraite au Bleyberg à 225 m.
- 71) CRISTAUX DE DOLOMIE sur roche dolomitique (Schmalgraf-Lontzen)
- 159) Grès carbonifère avec cristaux prismatiques de quartz (tranchée de l'ancien chemin de fer Plombières vers Gemmenich)
- 193) QUARTZ cristallisé en pyramides translucides, quelques rares pyramides sont transparentes. Provient du filon du Bleyberg où il forme avec la brèche de calcaire carbonifère, la gangue entre les deux, une mince couche de cristaux de blende brune, renfermant aussi quelques rares cristaux de galène, reflet métallique.
- 199) SILEX cachonlonguisé à sa surface (Hombourg, crête bois de Heys)
- 202) CAROTTE DE CALCITE provenant du sondage effectué à Plombières en 19... A cet endroit, la sonde avait traversé une couche de calcite de 2,50 m. d'épaisseur à une profondeur d'environ 200 m.
- 203) BRECHE CALCAIRE dans le calcaire carbonifère du Bleyberg (crassier de Plombières).
- 204) CAROTTE de la brèche du calcaire carbonifère du Bleyberg (Plombières 150 à 200 m. de profondeur).
- 205) Dans la gangue du Bleyberg (brèche du calcaire carbonifère) de la blende brune encroûtée de cristaux de quartz translucides garnis de cristaux maclés de pyrite.
- 206) Calcaire Viséen avec veine de Lydite ou Phtassite dont la présence constitue une caractéristique du Viséen (carrière de Plombières).
- 209) CALENE CONCRETIONNEE dans terre glaise (Montzen)
- 210) SPHEROSIDERITE (carrière de Schymper)
- 211) Blende zonaire encroûtée légèrement de pyrite (Schmalgraf)

F O S S I L E S

- 81) BOIS SILICIFIÉ attaqué par les tarets (Pleyerbos-Gemmenich)
- 85) STIGMARIA : représente la racine principale, chaque empreinte portait une radicelle. Les formes de ces racines présentent très peu de variété, de sorte qu'il est impossible de déterminer avec certitude l'arbre auquel elle appartenait (Plombières roches carbonifères en bordure du ruisseau en face de l'église).
- 87) Conglomérat de moulages internes et d'empreintes dans le silex (Rulén)
- 114) Concrétion dans l'argile de l'oligocène à réseaux de fentes rayonnantes; roches siliceuses teintées au contact de minéraux (blende, galène) (Lontzen)/
- 115) Concrétions dans l'argile de l'oligocène à réseau de fentes rayonnantes dont les parois portent des dendrites (carrière Plombières)
- 116) Conglomérat de Xylotites, morceaux de bois silicifiés, cimentés par du sable cristallisé (sablière du Heidkopf - La Calamine)
- 117) Bois silicifié fortement oxydé, beau spécimen, fourche de branche d'arbre (Hemelsbroeck)
- 118) Bois silicifié roulé en cailloux - Xylolites roulés (Hemelsbroeck)
- 119) Bois silicifié roulé en cailloux - Xylolites roulés (Hemelsbroeck)
- 123) Beau specimen de bois silicifié (Alschenberg - Gemmenich)
- 125) Bois silicifié, racine d'arbre ayant conservé des radicelles parfaitement visibles (Hemelsbroeck-Montzen)
- 127) OXYDATION DU BOIS PAR LE FER - bois changé en oxyde de fer ou limonite, traces de fibres ligneuses visibles (Hemelsbroeck-Montzen).
- 134) Bois noirci et pétrifié renfermant les restes d'un vers annelé silicifié en parfait état et beaucoup de traces de vers (Gemmenich, vieux chemin montant vers Schymperbos)
- 136) Tronçon d'arbre silicifié - Détails : le coeur de l'arbre et les cercles concentriques de l'aubier sont parfaitement visibles. Remplissage : sable lapidifié (sablière Hemelsbroeck-Montzen).
- 138) Type du genre cordaite, se rapproche à la fois des conifères et des cycadées, pouvaient atteindre 30 à 40 m. de hauteur. Les dernières branches portaient des feuilles ovales, lancéolées ou rubanées à nervures parallèles. Abondant dans le houiller (carrière de psammite à Moresnet).

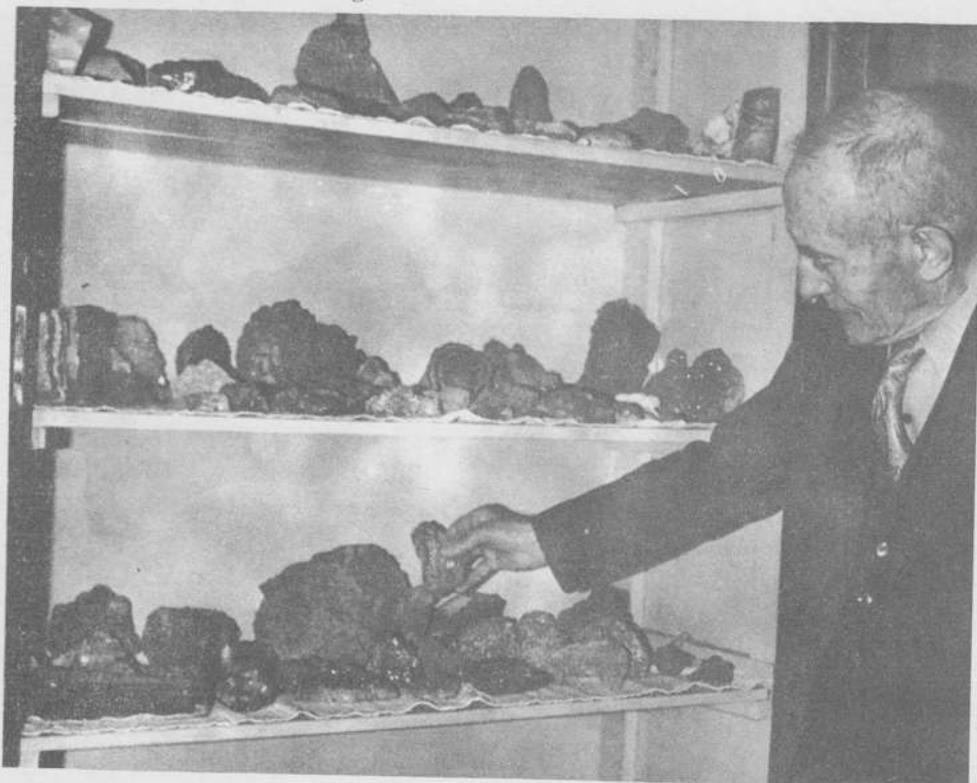
- 144) Productus cora et P. semireticulatus (carrière Schymper)
- 146) Isocarde, hervien (Hombourg)
- 149) Inoceramus Cippsi - fossile dominant dans le pays de Herve et de Vaals.
- 151) Colonies de bryozoaires et de foraminifères encrustantes sur silex noir (Henri-Chapelle - moulin à vent)
- 154) Oursin dans silex, moulage interne du test (Rulen)
- 157) Cyrocéras dans calcaire viséen (Bleyberg)
- 216) Bois silicifié fortement attaqué par les vers et des tarets.
Bois extérieurement cancéfié ? (Hemelsbroeck) - remplissage : sable lapidifié.
- 217) Bois cacholongué opalisé (Gillesbroeck - sablière).
- 220) Bifurcation d'un morceau de bois fossilisé et oxydé par le fer (Hemelsbroeck - Montzen)
- 222) Bois silicifié noirci par des matières végétales en décomposition (Gemmenich , pente sud du Bois de Schymper).
- 225) Empreintes de moulages et de coquillages divers dans le Hervien (Cottessen - borne 7)
- 226) Coquillages fossiles et moulages (Heysberg - Montzen)

P R E H I S T O I R E

- 162) NUCLEUS en silex de forme pyramidale et son plan de frappe sur lequel étaient portés les coups de perceur pour détacher les lames ou des éclats (station néolithique de Rullen - Fouron St-Pierre).
- 163) PERCUTEUR en silex, servait à enlever d'un bloc de silex toute une série d'éclats de moins en moins gros au fur et à mesure que la forme à obtenir se précisait (sablière de Tennet à Plombières - Hombourg).
- 166 A) MEULE dormante en grès à gros grains (carrière Tennet).
- 166 B) MEULE mobile appareillée à 166 A en grès à gros grain (carrière Tennet).
- 166 C) MEULE mobile appareillée à 166 A en silex (Tennet)
- 167 MEULE mobile en silex à gros grain (idem)
- 168) ASSOMOIR en silex, taillé par pression (moulin de Schymper).
- 169) Pierre de jet en silex (Rullen-haut - Fouron St-Pierre)

- 170) Racloirs en silex (sablière de Tennet).
- 171) Idem.
- 172) Eclats de silex ou racloirs (Rullen).
- 176) COUTEAU retouché (sablière de Tennet).
- 179) COUTEAU utilisé non retouché (Rullen).
- 181) Lame-couteau non retouchée (Rullen).
- 182) Lame-perçoir utilisée (Rullen).
- 183) Lame appointée utilisée (Rullen).
- 184) Hache en silex rouge à gros grains (Tennet)
- 185) Morceau de hache taillée, en silex. La partie supérieure de cette hache représente le 1/3 de la longueur totale de l'arme. (Rullen). La note originale porte un dessin.
- 186) Hache polie (Rullen).
- 189) Pseudo-fossile, concrétion siliceuse en forme d'os creux (Vosheide - Plombières).
- 190) Pierres de silex taillées sur toutes leur surface, par pression. (Rullen-haut)

De h, Engels toont zijn verzameling.

DE VERDELING VAN DE BEDEN EN BELASTINGEN (1)

I. IN HET LAND VAN DAELHEM.

De Maasgouw van 1881 blz. 486 publiceerde de verdeling van de bedden en belastingen onder het oude regiem in het land van Daelhem (Dalhem).

Ze werd overgenomen door Mr K.J.Th. Janssen de Limpens in de bijdrage "Geschiedenis der Heerlijkheid Oost", verschenen in Publications 1964 van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap te Maastricht.

Deze verdeling zal voorzeker ook onze lezers interesseren. Wij laten ze dan ook hierna volgen :

"Wanneer van ieder 1000 brab.gulden bedden 1/3 ten laste van adel en geestelijkheid kwam en 2/3 of 666. 13. 18 brab. gulden door de banken moest worden opgebracht, werden deze 666. 13. 18 brab.gulden als volgt omgeslagen" :

's-Gravenvoeren, Noorbeek, St-Martens Voeren	93. 15. 8
Warsage	15. 6. 6
Mheer	26. 2. 6
Aubel	86. 8. 11
Trembleur en Blegny	96. 13. 18
Olne	67. 16. 0
Cheratte	50. 8. 0
Bombaye	56. 11. 13
Berneau	40. 0. 12
Neufchâteau	27. 3. 14
Mortier	21. 4. 12
Housse	15. 6. 6
Moelingen	27. 7. 13
Richelle	15. 8. 12
Cadier	10. 15. 3
Fenneur	11. 16. 0
Oost	4. 12. 9

(1) Bede : het plechtig verzoek van de landsheer aan landen en steden, om geld. Het is een uitzonderlijke belasting. De Bedezetter was de ambtenaar die het aandeel in de bede of belasting van eenieder vaststelde.

II. IN HET HERTOGDOM LIMBURG.

Het omslaan van belastingen en beden blijkt in het aloude hertogdom Limburg niet steeds van een leien dak te zijn gelopen.

Hun totaal bedrag werd telkenjare door de Staten vastgesteld. De verdeling over de categoriën van belastingsplichtigen : geestelijkheid, adel, heerlijkheden en banken geschiedde volgens een vastgesteld grondregister (kadaster). Ambtenaren zorgden voor de spreiding in hun omschrijving.

Het oudste kadaster van het hertogdom Limburg dagtekent uit de XV° eeuw. Het werd verschillende malen herzien, ingevolge herhaalde klachten.

Tenslotte werd op 15/1/1705, door een kommissie op order van de gouverneur, graaf van Sintzendorff, aangeduid door geestelijkheid, adel en Derde Stand, de verdeling zgz. voor een termijn van 50 jaren, vastgesteld als volgt :

Op ieder 100 gulden vallen :

30 gulden	10 stuivers	ten laste van	geestelijkheid, adel en heerlijkheden,
15 "	10 "	" " "	de bank van Baelen,
8 "	5 "	" " "	" " Walhorn,
11 "	15 "	" " "	" " Montzen,
34 "		ten laste van het	"Quartier wallon".

Op 18/3/1705 stelde de kommissie de onderverdeling vast, t.z. het aandeel ten laste van ieder gemeente in bovengenoemde hoofdaandelen en op 22/4/1705 diende zij een ontwerp van kadaster in, dat in zijn geheel aanvaard werd.

Bijgaande tabel geeft hiervan een volledig overzicht.

Tot in 1787, toen het groot kadaster, dat de naam draagt van zijn auteur, graaf Ferraris in voege trad, zou het echter nooit aan klachten ontbreken.

Op een dezer, dagtekenend uit het jaar 1705 en uitgaande van de regentie van Montzen, wensen wij in een volgende bijdrage de aandacht te vestigen.

Vermelden wij tenslotte dat wij de gegevens voor deze bijdrage overgenomen hebben uit een studie van de hand van Dr D. Brouwers, verschenen in het Bulletin de l'Institut archéologique liégeois, tome XXXIII (1904), ook in brochurevorm verschenen.

Nieuw grondregister, uitgewerkt door Hoogw. H. J. Bock, abt van Rolduc, namens de geestelijkheid, de h. G.B. d'Eynatten, baron van Remersdaal, namens de adel, de hh. Harcking en Nicolai, namens de Derde Stand, op verslag hun voorgelegd door de kommissie Sintzendorff - 1705.

Banken		Jaarlijks inkomen in gulden	Totaal	%	Onder- verde- ling
	Geestelijken	58667	3/4		6.8 7/9
	Adel	136164	3/4	278833 3/4	30.11
	Heerlijkheden	84001	1/4		14.11 2/9
					9.10

					30.10
Baelen	Baelen	76289			17.1
	Eupen	31599	139024	15.10	31
	Hendrikkapelle	31136			7.1
					6.18

					31
Walhorn	Walhorn	7006,2			4.16 1/4
(1)	Merols	3047,16			2.2
	Rebotraet	1689,8			1.7 1/4
	Kettenis	14663,17			10.1
	Astenet	4787	72918	8,5	50
	Hergenraet	6048,18			3.5 1/2
	Eynatten	10714,1			4,3
	Holset	5998,16			7.7
	Raeren	11834,3			4.2 1/4
	Nudorp	6827,16			8.2 1/4
					4.13 1/2

					50
Montzen	Montzen	23436			3
	Gemmenich	16635			2.1
	Moresnet/Kelmis	12330			1.11
	Hombourg	31477	102435	11.15	13
	Teuven	11428			4
	Beusdael/Sippen- aken	7129			1.9
					0.19

					13
QuartierHerve/Char.Thim		144625			34
wallon	Clermont	51200			10.14
	Grand-Rechain	27227			4.19 1/2
	Petit-Rechain	24879	289793	34	4.18 1/2
	Soiron	27752			5.11 1/2
	Julémont	9242			1.16 1/2
	Mortroux	4868			1

					883003 3/4 100

(1) in kol. "Jaarl. ink. werden voor deze bank kleinere fracties weggelaten.
(Uittr. Régister A.E.L. vroeger nr 272).

III. EEN INTERESSANTE KLACHT.

Zoals wij reeds vroeger zegden diende rond 1705 de regentie van de bank van Montzen bij het Hoge Gerechtshof van Limburg, een uitvoerig gemotiveerde klacht in met betrekking tot de samenstelling van het matrikuul dat ten grondslag lag aan de heffing der belastingen.

Om meer dan een reden is deze klacht interessant, doch hoofdzakelijk omdat zij een vergelijking maakt tussen de "waarden" in de verschillende banken van het hertogdom Limburg en de daaruit voortvloeiende ongelijke levensvoorwaarden van de bevolking.

De klacht is gericht tot de koning, in de persoon van genoemd tribunaal en is in de Franse taal gesteld.

Bank Montzen beklagt er zich over ongeveer de helft te hoog belast te zijn : "les remontrants sont non seulement surchargés de la moitié de leur juste quote dans la quantité des bonniers mais encore très grièvement dans la qualité".

Ten bewijze geeft zij volgende feiten en cijfers.

<u>B a n k e n</u>	<u>Waarden per bunder in daalders/rente</u>
<u>Waalse banken</u>	
Herve, Charneux, Thimister	70 - 80 - 90 - 95
Clermont	60 - 70 - 75 - 80
Petit Rechain	40 - 50 - 60 - 70
Grand Rechain	36
Julémont	47 1/2
Soiron	40
Mortroux	32
<u>Dietse banken</u>	
Montzen	6 - 8
Gemmenich	4 - 5 - 6
Moresnet/kelmis	11 - 12 (volle uurperiode)
Homburg	12
Teuven/Beusdaal	6 - 7

Wij haalden in deze tabel enkel de door bank Montzen ten bewijze aangebrachte waarden in daalders/rente per bunder.

Citaten in andere maten (roeden, enz.) en in andere munt zou ons enkel te ver voeren en, gezien de wirwar der in de streek in omloop zijnde munten, elke vergelijking zo niet onmogelijk, dan toch zeer ingewikkeld maken.

Onze tabel maakt de klacht in ieder geval reeds bij een eerste oogopslag overduidelijk.

Belastingen opleggen, alleen rekening houdend met de oppervlakte, zonder in aanmerking nemen van de verschillende waarden der gronden, was een schromelijke onrechtvaardigheid, waartegen bank Montzen zich terecht schrap zette.

"Enfin, la différence entre les héritages du quartier Wallon et ceux des remontrants saute aux yeux, et un pied de l'un vaut plus de vingt de l'autre, etc.

"Ce pourquoi les remontrants se retirent vers ce Tribunal suprême, le suppliant très humblement d'être servy de vouloir déclarer qu'attendu la grande inégalité et différence que les remontrants souffrent visiblement tant au regard de la quantité que qualité de leur fond, ils passeront parmy payant neuf florins onze et demy sols dans nonante au lieu de vingt qu'ils payent à présent, et ce provisionnellement et jusque à ce qu'il leur puisse être fait ultérieurement justice par le nouveau rapport et matricule ordonné à laquelle ils ont aspiré depuis si longtemps".

Ten slotte nog een paar feiten door de bank ter illustratie van haar klacht aangehaald.

Bank Herve wordt voorgesteld als "ce paradis terrestre" en "la fleur du pays", mede omwille van "le grand utile que les houilleries rapportent".

In Gemmenich is de toestand zo katastrofaal dat de huurprijzen niet eens de belastingen dekken en de pachters er eenvoudig weg hun goederen van de hand doen.

"...entre autres les communautés de Gemmenich et Homborch qui souffrent le plus dans la quantité, ont été chargés d'une manière si horrible qu'une bonne partie de leurs manants ont dû abandonner leur fond qu'on loue au plus offrant, dont on ne peut tirer à beaucoup près l'import des tailles qui s'assoient à présent, ce qui retombant à charge des autres manants, que l'espoir d'avoir un just redressement de la susdite surcharge fait encore rester dans leurs maisons et biens".

J.v.V.

Deze klacht berust in bundel 271 Duché de Limbourg, A.E.L.

"V E R R B E E J"

= = = = =

Verrbeej sönt de Vastovendsdaag
beej oss heej ajen Jöhl
verr sent werr kloor, Leed Sörch än Plag'
mett Oowe reng van Knöhl !

"Verrbeej" ä Waut, heel jaw jesaat
va Minsche jruut än Kleng
"Glökklech" wä dobeej och jedaat
datt alles nemt en Eng !

Datt vär als Wärczüch op dä Wält
alleng sönt do vör Jotz
än osse Nächste sonder Jält
te nähme hant e Schotz !

Dröm lott oss notze joot de Tiet
die vär sönt heej op Eiet
lott scheuje oss derr Haas än Striet
da hatt oss Läve weiet !

Lott oss jeniese Freud' än Spass
en Lehr än och met Moot
ä Beispiel jäve stets dä Mass
dörch Handle än met Root !

Da bruk verr niemals bang te ha
vör Aklaach noch Jerecht
än nie vör osse Metmensch da
"Verrbärje ett Jesecht !"

P. Zimmer.

DE ELEKTRIKERIN

- - - - -

E Hosent wor e Donderwär,
der Rän vol e Tobbe neer.
Der Donder diech de Panne rappele
en diech vör Angst de Kenger zappele.
Op emol gof et e söne Schlach,
dass das Nett am Boden lag.
Het Liet wor vut e Hosent janz.
Du sat het Nett a singe Frans:
"Sök de Käez, denn ech ben bang.
Der Frans, dä soet de Käez en jeng
nojene Kelder daan alleng.
Häe kromde a jen Secheronge,
Mär het wor hem net jelonge
Liët ze krije e jen Hus.
Du kom het Nett en schol hem us :
"Du Tuppes, hür met Vrötele op,
waisch dech de Heng en kom erop.
Der Strom es do, du örem Wiët,
jrad kom ne Auto, dä hau Liët".

(Hauset)

H. Heutz

A P R I L

Wenn der April Spektakel macht,
gibt's Heu und Korn in voller Pracht.
Mag sein ! Doch ohne Fleiss, Gebet,
der reichste Hof zu Schande geht.
Stolz pflanzt der Ahn mit rauher Hand
einen Buchsbaumzweig ins Ackerland,
dass vor Unbill Gott es schone,
und das harte Werk sich lohne.
Die Arbeit drängt auf Hof und Land,
und nimmer ruht die schwielig'ge Hand :
von morgens früh bis spät zur Nacht
wird streng geplamt, geschafft, gewacht,
dass die Saat auf herber Krume
spriess e wie des Feldes Blume.
Ringsumher geheimes Wirken :
Blumen, Blüten, Silberbirken;
der Kuckuck ruft, weiss blüht der Schleh,
das Tannicht rauscht, wild springt das Reh.
Auf grüner Trift stehn Kuh und Rind,
und still versonnen bricht ein Kind
auf Feld und Rain, im Sonnenglast,
Mass liebchen, Veil' und Seidelbast;
legt alles stumm zu Kreuzes Füss en,
um den Heiland zu begrüßen,
mit blut'gen Armen ausgespannt,
uns Menschen schirmt und Hof und Land.
Schon baut die Schwalb' am Wetterdach :
Herr, schirm das Heim vor Ungemach.

Burg-Reuland

E. Gennen

UUTDROCKE UUT AUWE TIET

Oos Platt hat vööl va o Uutdröcke,
dé hützedaas me koom noch hüürt,
drömm hoop iech, dat et miech sall glöcke,
Üüch hü te bränge-n-e paar Wöört.

E Mättje wat neet prooper woor,
da saat me "Aischepuddel" aan,
e schmeereg Wief eel, alt bėj Joor
"Offlätchet" woor vöör dömm d'r Naam.

De "Bällbruut" woor de Damm bėj 't kaarte,
enn "Feeg" e Wief métt fräche Trööt,
"Harnésch " se do a Vroolü saate,
dé stramm änn van e gott Geweet.

"Husskluck" esue heesche dé brav Vröökre,
dé ömmer heem änn reet tesänz,
"Klabaasche" wérrem ainder Vööker,
dé aandrooge, wat de te schwijje männs.

"Klappööt" esue saat me-n-an de Klaatre,
änn "Kweesel" an en ainder Zoort,
ooch en "Marau" kaint me derater.
dé asserant änn 't lèsste Woort.

"Nuschele" heesche, dé gätt noeliesseg,
en "Rossbä" woor e döchteg Kaind,
"Schateke" saat me-n-a o Wiever.
ooch "Schmuddel" änn "Shlouster" me do kaint.

"Träuch" woore Wiever de gätt domme.
ooch "Toperte" saat me an hönn,
"Tuutel" nuuem gédder Vroomänsch kromme
de "Waschel" neet gesiet woor dönn.

Eel iech bräng neet märr Vroolüssnaame,
de Mannslü wäärde-n-ooch bedaat,
vöör dé kreeg iech ooch gätt tesame,
hüürt wat iech hée begeen hann braat :

'ne "Baselemanes" dat woor eene,
dé aubestaindeg woor änn bleef,
'ne "Blaares" woor 'ne männegeene,
änn "Blapie" dé Buhei bedreef.

Reet aubehölplech woor 'ne "Bölles".
'ne "Breeregärret" augebiet.
et guueve "Bubbeler" änn "Döppe".
noch ainder nommt me "drüjje Pitt".

Wée schleet gewaische, woor 'ne "Féttlapp"
"Flabines" enne hauve Gäck.
'ne "Flügopp" 'ne leetsännege Flapp,
"Freetmäarte" dée, dömm 't Eete bäckt.

"Genand", dat woor d'r Naamesvetter,
'ne "Graduut" de sinn Meenong saat,
e "Hangströpp" schreef sech, op de Létter
änn "Höbärm" dé nex vöör sech braat.

D'r "Hölleböll" we ooch d'r "Plompert",
dat woore Mänsche-n-augestaut,
d'r "Hürberreg" wé ooch d'r "Jünker",
woorte-n-ooch déck dabéj getaut.

'ne "Kääle we 'ne höllte Härrgott"
heesch dée, dé schwoorvälleg gätt woor.
"Karlinedriter" heesch d'r Gizhaus
e "Klöje", dé ohne Arg woor.

D'r "Klüüt" woor ömmer Dömme,
'ne "Kniskääl ho ömmer te bromme,
d'r "Labbert" woor 'ne Doogenex,
'ne "Maagwaal" dé vervreete-n-éss.

"Nälles änn Lällbäck" sönnt gröön Jonge,
'ne "Rölbs änn Stompacks" neet vööl mie,
d'r "Kuuteknälles, éss verklonge,
van alledömm hüürt me név mie,

Utdröcke hauwe-n-oos Ovaare,
dé treifend woore-n-änn ooch "äff
se oos ärännere, somsemare,
an hönn, dé vöör oos hant geläfft.

J. Vilvoye

TRIBULATIONS D'UNE JEUNE PARISIENNE A MORESNET EN 18...

LE LOUP (Suite)

Les coups de feu que nous avons entendus avaient été son exécution; les cris de triomphe, son oraison funèbre.

Un frisson me parcourut tout le corps.

Nous prîmes congé de M. Schmetz, et ne tardâmes pas à rentrer à Bempt.

"Mademoiselle ! Mademoiselle ! vous perdez quelque chose ! me cria la fermière en courant après moi; et la fermière me mit entre les mains ce quelque chose.

"Ah ! mon Dieu !"

C'était un morceau de la robe de coutil jaune, à raies blanches, de ma tante Constance.

Mme la baronne, M. le baron Louis, Louise, Emma, Constantin, Alphonse, Zénon nous reçurent dans la salle d'études.

"T'es-tu bien divertie ?

Es-tu tombée ?

As-tu eu froid ?

- Combien de temps avez vous mis à faire le chemin ?"

Puis un silence, un cri de stupéfaction et, pour conclure, une explosion d'éclats de rire.

Mme la baronne me prit par la main, me fit monter l'étage qui conduisait aux appartements et m'introduit dans sa chambre.

Tout le mondenous avait suivies.

Elle m'arrêta devant sa psyché. Je vis....

Oh ! Dieu ! je vis la robe de ma tante abominablement déchiquetée, festonnée de grandes dents inégales qui remplaçaient l'ourlet. Je ressemblais à ces pauvresses de Londres dont les jupes en lambeaux sont si tristes à voir !...

Voilà donc pourquoi mon traîneau glissait si mal ! La robe, la pauvre petite robe, mal relevée, pendait au dehors, et le fer du traîneau l'avait tailladée sans merci. Maladroite !...

Ma tante, débarrassée de son manteau, entra dans la chambre. J'étais là, les yeux baissés, les bras pendants, comme une coupable. Ma tante ne me gronda pas; je n'osai lui dire un mot.

J'allais me déshabiller, quand on sonna à la porte du château. Le valet de chambre vint annoncer que M. de Solmes et ses deux cousins désiraient voir Mme Constance, sa nièce et la famille de M. le baron.

Celui-ci, avec la baronne et ma tante, s'empressa d'aller recevoir ces messieurs, qui faisaient partie de la parenté. Sans me donner le temps de me sauver, garçons et filles s'emparèrent de moi et m'entraînèrent au salon.

"Cousins ! s'écrièrent les enfants en me présentant, voici Mlle Marie !"

Je n'ai pas besoin de vous dire si j'étais rouge et confuse !... En voyant mon costume, les chasseurs ne purent s'empêcher de sourire.

"Cousins ! dit M. le baron, soyez les bienvenus ! Quel bon vent vous amène ?...".

M. de Solmes répondit :

"Cher baron, mon très honoré cousin, nous apportons à notre cousine Constance et à sa nièce un trophée qu'elles ont bien mérité".

Et, démasquant le porte, il fit avancer son garde-chasse porteur d'un magnifique plat de porcelaine, qu'il prit non sans noblesse et qu'il posa cérémonieusement sur la table.

Nous vîmes alors les deux terribles pattes de loup qu'on puisse imaginer !

"Veuillez, dit-il, accepter cet hommage en mémoire de votre effroyable rencontre !"

Nous les remerciâmes comme il convenait; après quoi les chasseurs furent retenus à diner, et le repas fut d'une gaîté folle.

Seules, les deux héroïnes de la journée n'étaient pas au diapason. Ma tante restait songeuse, et moi, je ne me pardonnais pas de lui avoir causé par ma maladresse un véritable chagrin.

"Oh ! ma pauvre tante !... lui dis-je timidement, quand nous fûmes rentrées dans notre chambre, si vous saviez comme je m'en veux !... Que faire pour réparer ce désastre ?

- Baste ! me répondit-elle, tout à une fin ici-bas; la pauvre petite robe avait duré son temps !... Demain, je taillerai dans ce qui reste des brassières pour la petite fille de Catherine, notre fermière. Catherine en sera bien heureuse, et, pour ta punition, c'est toi qui les achèveras !

- Ah ! ma tante, que vous êtes bonne !" Je fis les brassières, et ma tante voulut que je les portasse moi-même. Je reçus les bénédictions de Catherine. Quelle punition !...

L E C H O

- - - - -

A quelques jours de là, un soir, nous étions seules toutes les deux, ma tante et moi, dans notre chambre. Mme la baronne, M. le baron et tous les petits baronnets étaient en visite chez un de leurs parents. Il ne restait avec nous au château que la vieille Scholastique, les autres domestiques étant tous en congé dans leur famille.

Le froid était intense, et, malgré le grand feu qui brûlait dans l'âtre, nous n'avions pas plus chaud que de raison. Le matin, à notre réveil, nous avons trouvé l'eau bénite gelée dans le bénitier.

Dix heures venaient de sonner, et nous commencions nos préparatifs pour la nuit, lorsqu'on éternua tout à coup dans la chambre.

"Hatchioum !

- Dieu vous bénisse ! ma tante !

- Dieu te bénisse ! ma nièce !

- Hatchioum !

- A vos souhaits ! ma tante.

- Et toi pareillement ! ma nièce.

- Mais je n'ai pas éternué.

- Ni moi !

- Hatchioum !... Hatchioum !...".

Cette fois, nous étions bien en face l'une de l'autre; Aucune de nous n'avait éternué !

Ah ! bien ! dit ma tante, j'aurais juré que c'était toi.

- Et moi, vous, répliquai-je; je pensais que vous vous moquiez de moi.

- C'est Scholastique qui aura passé devant notre porte; mais pourquoi la pauvre vieille est-elle encore debout à pareille heure ? Serait-elle malade ? Il faut voir !...

- Scholastique !" appelai-je.

Personne ne répondit

"Voilà qui est bizarre !" dit ma tante en ouvrant la porte.

(suite au prochain numéro)